

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΟΣ

ΥΠΟ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΒΕΡΤΟΛΙΝΗ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

Ἐκ τῆς ἀξιολόγου Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας τοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βονωνίας ἐν Ἰταλίᾳ καθηγητοῦ Φραγκίσκου Βερτολίνη, ἣν μετέφρασε μὲν μετὰ προσθηκῶν καὶ βελτιώσεων ὁ παρ' ἡμῖν καθηγητῆς κ. Σπυριδῶν Π. Λάμπρος, ἤρξατο δ' ἐκδίδων κατὰ τεύχη ὁ ἐκδότης κ. Κάρολος Μπέκ, δημοσιεύομεν σήμερον γραφικὰς τινὰς σελίδας, περιγραφούσας τὴν ἄλωσιν τῆς Καρχηδόνος. Ταῦτα εὐμενῶς παρέσχεν ἡμῖν καθ' ἡμετέραν αἴτησιν ὁ ἐκδότης, ὅστις παρεχώρησεν ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῇ Ἑστίᾳ καὶ τινὰς ἐκ τῆς αὐτῆς ἱστορίας ὡραίας εἰκόνας, αἵτινες θέλουσι κοσμήσει πλουσίως τὰ τεύχη τοῦ ἀξιουστάτου συγγράμματος, εἰλημμένοι ἐκ τοῦ πρωτοτύπου κατ' ἴδιαν σύμβασιν τοῦ κ. Μπέκ πρὸς τὸν ἐκδότην τῆς πρωτοτύπου συγγραφῆς τοῦ Βερτολίνη.

Σ. τ. Δ.

Αἱ δύο πρῶται δεκαετηρίδες τοῦ ἐβδόμου ἀπὸ κτίσεως τῆς Ῥώμης αἰῶνος εἶνε αἱ γονιμώταται γεγονότων ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ἱστορίᾳ τῆς μεγάλης πολιτείας. Μετ' αὐτῶν δὲ συμπίπτει ἡ περίοδος τῆς μεταβολῆς τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ῥώμης τελούντων κρατῶν εἰς ἐπαρχίας Ῥωμαϊκῆς. Καὶ πρώτη μὲν ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν αὐτονομῶν κρατῶν ἐκλιπούσα ὑπῆρξεν ἡ Μακεδονία, ἔπειτα δὲ ἦλθεν ἡ σειρά τῆς Ἑλλάδος. Περὶ δε τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου ἔτους, καθ' ὃ ἡ Ἑλλάς ἀπόλωσε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ ἱστορικὸν ὄνομα ὅπερ εἶχε διὰ τῶν αἰῶνων, μετεβλήθη ἡ Καρχηδὼν εἰς σωρὸν ἐρείπιων. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἰσπανίας ἔλαβε διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς Νουμαντίας τὸ ἔσχατον τραῦμα, καὶ ἐξέλιπε τὸ βασίλειον τοῦ Περγᾶμου, ὅπερ αὐτὴ ἡ Ῥώμη εἶχε πρότερον μεγαλύνει καὶ ἐνισχύσει. Οὕτω δ' ἐντὸς δεκαῆξ καὶ μόνον ἐτῶν ἡ Ἑλλάς, ἡ Μικρὰ Ἀσία, ἡ καρχηδονικὴ Ἀφρική καὶ ἡ Ἰσπανία εὐρέθησαν δεδουλωμένοι εἰς τὴν ἰσχυρὰν πολιτείαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν.

Ὁρθότατα λέγει νεώτερός τις ἱστορικός, ὅτι ὁ τρίτος καρχηδονικὸς πόλεμος μόνις που εἶνε ἄξιος τοῦ ὀνόματος πολέμου, πολὺ δὲ μᾶλλον ὑπῆρξε βιαιοπραγία ἐξελιχθεῖσα κατὰ μικρὸν μέ-

χρι τῆς μοιραίας καταστροφῆς¹. Καὶ εἶχε μὲν ἡ Καρχηδὼν ἐν τῇ περιπλοκῇ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων, εἰς ἃ παρεσύρθη ἡ Ῥώμη μετὰ τὸν ἀννιβαϊκὸν πόλεμον, παράσχει ὑπηρεσίας τινὰς εἰς τὴν μεγάλην αὐτῆς ἀντίπαλον, καταγγεῖλασα τὰς ἐχθρικὰς ἐνεργείας τοῦ Ἀννίβου καὶ ἀναγκάσασα τὸν ἐπίφοβον νεωτεριστὴν νὰ φύγῃ ἐκ τῆς πατρίδος. Ἀλλ' ἡ Ῥώμη οὐδαμῶς ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν τὰς ὑπηρεσίας ταύτας, ἄς ἐθεώρει ἐπιβαλλομένας ὑπὸ καθήκοντος, ἀπ' ἐναντίας δὲ τὴν μέριμναν αὐτῆς ἐπεσπᾶτο ἡ ταχεῖα ἀναθίωσις κράτους, ὅπερ μετενδεῖ ὅτι δὲν εἶχε καταβάλει ἱκανῶς, ὥστε νὰ φαιρέσῃ ἀπ' αὐτοῦ τὰ μέσα τῆς παλινορθώσεως. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἐσκέπτοντο πάντες ἐν Ῥώμῃ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον. Ὑπῆρχε φατρία, ἧς ἠγεῖτο ὁ Ἀφρικανὸς, ἦν περισσότερον καὶ αὐτῆς τῆς ἐνισχύσεως τῆς Καρχηδόνος ἐνέβαλλεν εἰς ἀνησυχίαν ἢ ὀλεθρία καὶ καταστρεπτικὴ ἐπίδρασις ἦν ἐπήγαγεν ἡ μέθη τῆς νίκης. Ἡ φατρία δ' ἐκείνη παρίστατο μετ' ἀποθαρρύνσεως εἰς τὴν ὁσημέραι αὐξάνουσαν παράλυσιν τῆς τάξεως καὶ τῶν ἠθῶν, διὸ καὶ ἤϋχετο, ἵνα οἱ Ῥωμαῖοι ἔχωσι πάντοτε ἐπικρεμᾶμενον ἐπ' αὐτοὺς τὸν φόβον κινδύνου τινός, ὅπως ἐξ ἀνάγκης μένωσιν ἠνωμένοι καὶ ἰσχυροί. Ἀλλ' οἱ τὴν φατρίαν ἐκείνην ἀποτελοῦντες ἦσαν ὀλίγοι μόνον, πλειότερον δὲ τῶν παραινήσεων αὐτῶν συνεχλόνει τὴν ψυχὴν τοῦ δήμου ἡ κραυγὴ τοῦ Κάτωνος, βοῶντος, ὅτι ἔδει νὰ καταστραφῇ ἡ Καρχηδὼν (delenda Carthago). Ἡ δὲ

¹ Ranke Weltgeschichte Τόμ. Β', α' σ. 395.

Ἐπὶ ἔσχατον στρατιωτικὴν ὁ τρίτος καρχηδονικὸς πόλεμος οὐδὲν ἄλλο ὑπῆρξε πλὴν ἡ μεγάλη πολιορκία. Περὶ τοῦ πολέμου δὲ τούτου μόνην πηγὴν ἔχομεν τὴν Λιβυκὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀππιανοῦ καὶ αἰρᾶν τινὰ ἀποσπάσματα τοῦ Πολυβίου. Τὸ δὲ μέγιστον γάμα τὸ προελθὸν ἐκ τῆς ἀπολείας τῶν οἰκείων βιβλίων τοῦ Λιβίου καὶ Πολυβίου ἀνεπαρκῶς ἀναπληροῦσιν αἱ ἐπιτομαὶ τοῦ Φλώρου, τοῦ Εὐτρόπιου, τοῦ Ζωναρᾶ, τοῦ Αὐρηλίου, Βίκτωρος καὶ τοῦ Ὀρωσίου.

κραυγὴ ἐκείνη ἦτο γέννημα τοῦ φόβου. Ὁ Κάτων ἐν τινι πρεσβείᾳ εἰς τὴν Καρχηδόνα, ἀνατεθείσῃ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς συγκλήτου, εἶχεν ἴδει διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὀφθαλμῶν τὴν ἀνθηρὰν κατάστασιν τῆς μεγάλης ἀντιπάλου τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, ἐπὶ δὲ τῇ θέᾳ τῶν θησαυρῶν αὐτῆς καὶ τῶν ὀπλων, ἅτινα οἱ Καρχηδόνιοι εἶχον πομπῶς ἐπιδείξει· εἰς τὸν Ῥωμαῖον πρεσβευτὴν, ὁ φιλόπατρις Κάτων ἠσθάνθη ἀναβράζον τὸ αἷμά του. Ἦδη δ' ἐφραντάζετο ἐμφανιζόμενον νέον τινὰ Ἀννίβαν καὶ τὴν Ἀνατολὴν φρουάτουςαν ἐξ ἐκδικήσεως καὶ συμμαχοῦσαν μετὰ τῆς λιθυκῆς πόλεως ἐν νέῳ μεγάλῳ πολέμῳ κατὰ τῆς Ῥώμης. Ἐντεῦθεν δ' ὁ ὑπέμετρος, ὁ ἀκράτητος αὐτοῦ ζήλος, ἐξωθούμενος τὴν συγκλήτου καὶ τὸν δῆμον εἰς κήρυξιν ἐξολοθρευτικοῦ πολέμου κατὰ τῆς Καρχηδόνος.

Εὐρον δ' ὁ Κάτων καὶ οἱ ὄπαδοί αὐτοῦ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀφρικῇ ἐπιτήδειον καὶ ἰσχυρὸν ὄργανον πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῶν. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ γηραιὸς τῆς Νουμιδίας βασιλεὺς Μασσανάσσης, ὃν ἡ Ῥώμη εἶχε τάξει παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Καρχηδόνος, ὅπως ἐπιτηρῇ αὐτήν. Ἄλλ' ἐκεῖνος προσχώρησε καὶ περαιτέρω ἠκρωτηρίασε καὶ ἐξώργισεν αὐτήν, ἕως ἐξηνάγκασε νὰ ὑπεραμυνθῇ ἑαυτῆς, παρέχουσα οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην πρόφασιν νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατ' αὐτῆς ὡς παραβάσης τὰς συνθήκας. Συνείθιζε δὲ νὰ λέγῃ ὁ τολμηρότατος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ὃν ἡ φύσις, καὶ αὐτὴ συνουνοῦσα κατὰ τῆς Καρχηδόνος, εἶχε προικίσει δι' ὀργανισμοῦ σιδηροῦ καὶ μακροβιότητος ἐκτάκτου, ὅτι οἱ Καρχηδόνιοι ἦσαν ξένοι ἐν τῇ Ἀφρικῇ καὶ ὅτι πᾶν ὅτι κατεῖχον ἦτο προῖον ἀρπαγῆς. Προβάλλων δὲ τοῦτο τὸ ἀξίωμα, ἐπίστευεν, ὅτι εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ληστεύσῃ αὐτούς, οὐδ' ἀφῆκε νὰ ἐκφύγῃ αὐτὸν ἢ πρὸς τοῦτο εὐκαιρία. Καὶ δὴ τῷ 193 π. X. ἀφῆρεσεν ἀπὸ τῶν Καρχηδονίων τὴν πλουσίαν γῆν τῶν Ἐμπορίων, ἧτις ἀνέφεγεν εἰς αὐτούς τὴν ὁδὸν τῶν ἐνδοτέρων τῆς Ἀφρικῆς. Εἰς δὲ τὰ ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἀρπαγῇ διεγερθέντα ὑπὸ τῆς Καρχηδόνος παράπονα ἀπήντησεν ἡ Ῥώμη διὰ τῆς εἰς τὸν Μασσανάσσην ἐπιδικάζσεως τῆς ὑπ' αὐτοῦ καταληφθείσης χώρας καὶ τῆς ἐπιβαρύνσεως τῆς Καρχηδόνος διὰ τῆς υποχρεώσεως νὰ πληρώσῃ πεντακόσια τάλαντα εἰς τὸν ἄρπαγα ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ 201 π. X. τὰ Ἐμπορία ἀνήκον εἰς αὐτόν. Ἡ ἐπιτυχὴς δ' αὕτη ἐκβασίς παρώρμησε τὸν βασιλέα τῆς Νουμιδίας εἰς ἐξακολούθησιν τῶν ἀρπαγῶν του. Μετὰ τὰ Ἐμπορία ἦλθεν ἡ σειρὰ τῆς ἐπαρχίας Τύσκας, ἧτις καὶ κατελήφθη ὑπ' αὐτοῦ μετὰ μεγάλης περιοχῆς κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ Βαγράδα (174 π. X). Ἡ δὲ Ῥώμη εὕρισκετο τότε εἰς τὴν παραμονὴν τοῦ τελευταίου μακεδονικοῦ πολέμου, καὶ ἡ σύνεσις ἐπέβαλλε τὴν ἀποφυγὴν ἄλ-

λου πολέμου ἐν Ἀφρικῇ τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον ὁ Περσεὺς εἰργάζετο ὑπούλως ὅπως παρασύρῃ τὴν Καρχηδόνα εἰς τὴν συμμαχίαν του. Ἐπειράθη λοιπὸν ἡ συγκλήτος νὰ καθησυχάσῃ τὴν Καρχηδόνα, ὑποσχομένη νὰ ἰκανοποιήσῃ αὐτήν. Ἄλλ' ἡ ἰκανοποίησις συνίστατο εἰς τὴν ἀποστολὴν πρεσβείας, ἧτις συνεκροτήθη ἐκ τῶν ἀμειλικτοτάτων ἐθρῶν τῶς Καρχηδόνος. Ὡς εἰκὸς δ' ἡ διαιτησία τοιούτων κριτῶν ἀπεκρούσθη, καὶ ὁ Μασσανάσσης ἐκράτησε τὰς νεωστὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀρπαγείσας χώρας. Ἄλλὰ μετὰ τρίτην ἐπιδρομὴν, δι' ἧς ὁ βασιλεὺς τῆς Νουμιδίας ἤρπασε τὴν πόλιν Ὀρόσκοπα, ἐξηντλήθη ἡ ὑπομονὴ τῶν Καρχηδονίων. Μὴ δυνάμενοι δὲ πλέον νὰ ἐλπίσωσιν ἐπὶ τὴν ἀμεροληψίαν τῆς συγκλήτου, ἀνέθηκαν πᾶσαν ἐλπίδα εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν δυνάμεις. Εἰκοσιπεντακισχίλιοι δ' ἄνδρες ἐβάδισαν ἐπὶ τὰ Ὀρόσκοπα. Ἄλλ' ὁ Μασσανάσσης ἐνίκησεν αὐτούς, καὶ τότε πλέον ἡ Καρχηδὼν οὐ μόνον εἶδεν ἀπολλυμένην τὴν στρατιάν της, ἀλλὰ καὶ ἐπέσυρεν ἐρ' ἑαυτὴν τὸν παρὰ τῶν Ῥωμαίων πόλεμον (152 π. X.).

Ἡ ἀτυχὴς πόλις κατέβαλε πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν ὅπως ἀποκρούσῃ θύελλαν οὕτω μεγάλην. Ἄλλ' ἡ ἀποστασία τῆς Ἰτύκης, ἧτις ἀρχομένου τοῦ κινδύνου παρεδόθη εἰς τοὺς Ῥωμαίους, κατέβαλε καὶ αὐτούς τοὺς θαρραλειωτάτους, καὶ ἡ σκέψις τῆς ἀποφυγῆς τοῦ πολέμου πρὸς τὴν ἰσχυρὰν Ῥώμην ἐπεβλήθη εἰς πάντας ὡς ὕψιστον συμφέρον τῆς πατρίδος. Ἡ Ῥωμαϊκὴ συγκλήτος εἶχε δώσει διαταγὴν εἰς τοὺς ὑπάτους Λεύκιον Μάρκιον Κηνησωρίνον καὶ Μάνιον Μαννίλιον Νέπωτα νὰποπλεύσωσιν εἰς τὴν Ἀφρικὴν μετὰ ὀγδοήκοντα χιλιάδων ὀπλιτῶν (149 π. X.). Ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι δὲ τοῦτω ἡ καρχηδονικὴ κυβερνήσις ἐστείλεν εἰς τὴν Ῥώμην πρεσβείαν, ἐντολὴν ἔχουσαν νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν εἰς τὸ ἔλεος τῆς συγκλήτου (deditio in fidem). Ἡ δὲ συγκλήτος ἐδέχθη τὴν γενομένην προσφορὰν, ἐπικαλύπτουσα δὲ τὸ ἄπιστον αὐτῆς σχέδιον, ὅπως δυνηθῇ νὰ ἐκτελεσθῇ αὐτὸ εὐχερέστερον, ὑπεσχέθη εἰς τοὺς Καρχηδονίους τὴν διατήρησιν τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν καὶ αὐτονομίας, τῶν νόμων καὶ τῆς χώρας, ἐζήτησε δὲ μόνον τὴν παράδοσιν τριακοσίων ὁμήρων. Περὶ δὲ τῆς πόλεως οὐδεὶς ἐγένετο λόγος ἐν τῷ διαγγέλματι τῆς συγκλήτου. Καὶ ἔπρεπε μὲν ἡ τοιαύτη παράλειψις νὰ ἐξεγερῇ τὰς ὑπονοίας τῶν Καρχηδονίων, ἀλλ' ὅμως οὗτοι, θέλοντες διὰ πάσης θυσίας νὰποφύγωσι τὸν πόλεμον, παρέδωκαν τοὺς ὁμήρους εἰς τοὺς ὑπάτους, οἵτινες εἶχον ἤδη φθάσει εἰς τὸ Λιλύβαιον τῆς Σικελίας, δὲν ἐδίστασαν δὲ νὰ παραδώσωσιν εἰς αὐτούς καὶ τὰ ζητηθέντα ὄπλα. Διακόσια χιλιάδες πανοπλιῶν μετ' ἀπείρου πλήθους πολεμικῶν μηχανημάτων ἐκομίσθησαν οὕτως εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων. Μετὰ δὲ τὸν ἀφο-

πλισμὸν τῆς πόλεως ὁ ὕπατος Μάρκιος Κηνησωρί-
νος ἀνέγνωσε τὸ ὕστατον κέλευσμα τῆς συγκλή-
του, ὅπερ εἶχεν ἀποσιωπηθῆ ἕως ἐκείνης τῆς
ῥασι. Διέτασε δὲ τὸ δόγμα τὴν κατασκαφὴν
καὶ ἐγκατάλειψιν τῆς Καρχηδόνας καὶ τὴν κτίσιν
ἄλλης πόλεως ἐν Ἀφρικῇ, ἀπεχούσης ἀπὸ τῆς
θαλάσσης ὀγδοήκοντα σταδίους, ἧτοι ὁδὸν τριῶν
ῥασι. Ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ πόλει ὄφειλον νὰ ἐγκα-
τοικῆσασιν οἱ Καρχηδόνοι κατὰ τὰς διατα-
γὰς τῆς συγκλήτου, παύοντες νὰ εἶνε λαὸς ἐμ-
πόρων διὰ νὰ γείνωσι λαὸς γεωργῶν. Ὀδυρομέ-
νων δὲ τῶν Καρχηδονίων πρεσβευτῶν καὶ λεγόν-
των, ὅτι τοῦτο ἦτο αὐτόχρημα ἐνέδρα, ὁ ὕπατος
ἀπήντησεν, ὅτι ἡ συγκλήτος εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ
φεισθῆ τῶν πολιτῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς πόλεως.
Μετὰ κυνικῆς δὲ περιφρονήσεως παρεκίνησεν αὐ-
τοὺς νὰ ὑποταχθῶσιν ἀσμένως εἰς τὰ δεδογμένα
ὑπὸ τῆς συγκλήτου, ἅτε ἀποσκοποῦντα εἰς αὐτὸ
τὸ συμφέρον αὐτῶν, ἐπειδὴ οἰκοῦντες μακρὰν
τῆς θαλάσσης ἤθελον παύσει νὰ ἐπαίρωνται καὶ
σαγηνεύωνται ὑπὸ ὀρέξεων πλεονεκτικῶν καὶ ἐπι-
κινδύνων. ἐπιδιδόμενοι δ' εἰς τὴν γεωργίαν ἤθε-
λον τύχει ἐν τῇ ἡπείρῳ βίου εὐσταθεστέρου καὶ
εὐρεῖ ἐν αὐτῇ κέρδος βεβαιότερον καὶ ἀκινδυνό-
τερον τοῦ παρεχομένου ὑπὸ τῆς ἐμπορίας.

Εὐκολώτερον εἶνε νὰ φαντασθῆ τις μᾶλλον ἢ
νὰ περιγράψῃ τὴν ἀγανάκτησιν, ἣν ἐξήγειρε παρὰ
τῶν καρχηδονικῶν λαῶν ἡ ἀπάνθρωπος ἀπόφασις.
Πόλις ἀριθμούσα ἑπτακοσίας χιλιάδας κατοίκων
δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποκύψῃ κατὰ τρόπον τοιοῦτον.
Ἡ δὲ Ῥώμη δὲν εἶχε σκεφθῆ τοῦτο. Ἀπ' ἐναν-
τίας δ' οἱ δύο ὕπατοι εἶχον τοιαύτην πεποιθή-
σιν, ὅτι ἡ Καρχηδὼν ἔμελλε νὰ κλίνη τὸν αὐ-
χένα εἰς τὴν εἰμαρμένην αὐτῆς, ὡστ' ἔμειναν ἐπὶ
πολὺν χρόνον ἀπρακτοὶ ἐν Ἰτύκῃ, ἀναμένοντες
τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ δόγματος τῆς συγκλήτου. Ἄλλ'
ὅτε ἀπεφάσισαν νὰ προβῶσιν, εὗρον τὴν πόλιν
παρεσκευασμένην εἰς τὴν γενναιοτάτην ἀντίστα-
σιν, διὸ καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ παρακαθῆσασιν
παρ' αὐτὴν, ἐπιλαμβανόμενοι τῆς πολιορκίας.

Ὅπως δ' ἐννοηθῆ ἡ ἱστορία τῆς ἀξιωμαχο-
νεύτου ταύτης πολιορκίας, ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν
ὑπ' ὄψιν τὴν τοπογραφίαν τῆς Καρχηδόνας¹. Ἡ

¹ Αἱ τοπογραφικαὶ ἐκθέσεις ἃς παρέχουσιν οἱ νεώτε-
ροι γεωγράφοι τῆς Καρχηδόνας, ὁ Falbe (Recher-
ches sur l'emplacement de Carthage. Ἐν Πα-
ρισίαις. 1833), ὁ Dureau de la Malle (Re-
cherches sur la topographie de Carthage. Ἐν
Παρισίαις. 1833), ὁ Barth Wanderungen durch
die Küstenländer des Mittelmeeres καὶ ἄλλοι,
στηρίζεται κατὰ μέγα μέρος εἰς ὑποθέσεις ἐνεκα τῶν
μεταβολῶν ἃς ὑπέστη διὰ τῶν αἰώνων τὸ ἔδαφος τῆς
Καρχηδόνας ἀπὸ τῶν προσκλύσεων τῆς θαλάσσης καὶ τῆς
ἐκτροπῆς τῆς κοίτης τῶν ποταμῶν. Ἰκανὰ δ' ὅμως
ἐγνώσθησαν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Γάλλου Beulé
(Fouilles à Carthage. Ἐν Παρισίαις 1860) καὶ τοῦ
Ἀγγλοῦ Davis (Carthage and her remains.
1861). Ἄλλὰ καὶ περὶ τούτων ῥητέον, ὅτι ἐν πολλοῖς
καὶ δὴ οὐσιώδεσι διαφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους.

πόλις αὕτη ἔκειτο κατὰ τὸν κόλπον τοῦ Τύνητος
ἐπὶ χερσονήσου ἐνουμένης πρὸς τὴν ἡπειρον ἐκ
δυσμῶν δι' ἰσθμοῦ ἔχοντος εὖρος εἰκοσιπέντε στα-
δίων, ἧτοι τεσσάρων χιλιομέτρων καὶ ἡμίσεος.
Ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον τὸ ἀνατολικὸν τῆς χερ-
σονήσου ταύτης ἄκρον φέρει τὸ ὄνομα Καρτα-
τσένα, αὕτη δ' εἶνε ἡ μόνη ἀνάμνησις ἣν ἐτή-
ρησεν ἡ γῶρα περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς μεγάλης
πόλεως. Τὸ δὲ νοτιοδυτικὸν μέρος τῆς χερσονή-
σου κατείχετο ὑπὸ προαστείου κοσμουμένου ὑπὸ
ἐπαύλεων καὶ κήπων καὶ καλουμένου Μέγαρα.
Ἐκεῖ δ' ἔκειντο οἱ δύο μεγάλοι λιμένες, ὁ μὲν
ἐξωτερικὸς διὰ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ὁ δ' ἐσωτε-
ρικὸς διὰ τὰ πολεμικὰ, ἔχων ἐν τῷ μέσῳ νῆσον.
Ἦνοῦντο δ' οἱ λιμένες πρὸς ἀλλήλους διὰ διώ-
ρυγος, ὑπῆρχε δὲ καὶ εἰςπλους εἰς αὐτοὺς ἐκ τοῦ
πελάγους, ἔχων εὖρος ποδῶν ἑβδομήκοντα καὶ
ἀποκλειόμενος δι' ἀλύσεων σιδηρῶν. Πλησίον δὲ
τοῦ πολεμικοῦ λιμένος ἔκειτο ἡ ἀγορά, ἐξ ἧς τρεῖς
στενωποὶ ἤγον εἰς τὴν ἀκρόπολιν Βύρσαν, ἣν
ἐπέστερε ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἡ τε πόλις δὲ
καὶ τὸ προάστειον περιεβάλλοντο ὑπὸ τείχους βρε-
χομένου ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Καὶ ἡ μὲν ἄκρα ἦτο
ὠχυρωμένη διὰ τριῶν περιβόλων ἐπαλλήλων, ἐκά-
στου ἔχοντος ὕψος δεκαπέντε μέτρων. Ἀπὸ τῶν
τειχῶν δὲ τούτων ἤρχιζον αἱ δύο μεγάλαι ὁδοὶ
τῆς Ἰτύκης καὶ τοῦ Τύνητος, δι' ὧν ἡ Καρχη-
δὼν συνεκοινωνεῖ πρὸς τὴν ἡπειρον. Ἐκαστος δὲ
περιβόλος ἡσφαλιζέτο διὰ πύργων καὶ ἐπάλλεων
καὶ ἐνέκλειεν ἵπποστάσια διὰ τετρακιςχιλίους ἵπ-
πους καὶ τριακοσίους ἐλέφαντας καὶ στρατώνας
καὶ ἀποθήκας διὰ διςμυρίους μὲν πεζοὺς, τετρα-
κιςχιλίους δ' ἵππους.

Οὐδαμῶς λοιπὸν ἦτο εὐχερὴς ἡ ἄλωσις πόλεως
ἐπὶ τοσοῦτον ὀχυρᾶ· ἐπνύξανον δὲ μεγάλως τὴν
δυσκολίαν τῆς ἐκπορθήσεως αἱ παρασκευαὶ αἱ γε-
νόμεναι ὑπὸ τῶν πολιτῶν καθ' ὃν χρόνον οἱ ὕπα-
τοι ἠπράκτουσαν.

Μόλις δ' ἠγγέλθη εἰς τοὺς Καρχηδονίους ἡ
ἀγρία ἀπόφασις ἡ καταδικάζουσα τὴν περιλη-
μένην πατρίδα εἰς ἀφανισμόν, καὶ ἐπεδόθησαν
μετ' ἐκτάκτου ζήλου εἰς παρασκευὴν ὀπλων διὰ
τὴν ἀμυναν. Στερούμενοι δὲ πρὸς τοῦτο σιδήρου
καὶ χαλκοῦ, ἔχυσαν τὸν χρυσόν καὶ τὸν ἀργυρον,
αἱ δὲ γυναῖκες παρέσχον τὴν μακρὰν αὐτῶν κόμην,
ὅπως κατασκευασθῶσι σχοινία διὰ τοὺς κατα-
πέλτας. Ἐν ᾧ δ' ἐν τῇ πόλει παρεσκευάζοντο
τὰ ὄργανα τῆς ἀμύνης, ἀνά τοὺς ἀγρούς ὁ Ἀν-
δρούβας, εἰς ὧν τῶν ἀρχηγῶν τῆς δημοτικῆς φα-
τρίας, ὅστις πρότερον εἶχεν ἐξορισθῆ πρὸς εὐχα-
ρίστησιν τῆς Ῥώμης, ἐστρατολόγει μέγα πλῆθος
ἐθελοντῶν, πρὶν δ' οἱ ὕπατοι ἐκκινήσασιν ἐνε-
κλειέτο εἰς τὴν παρακειμένην πόλιν Νέφεριν. Ὅτε
δ' ἐφάνησαν οἱ ὕπατοι, τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ταύ-
της ἦσαν κατάμεστα στρατιωτῶν καὶ αἱ ἐπάλλ-
ξεις ἔφερον καταπέλτας οὕτως, ὥστε αἱ ὑπὸ τῶν
ὑπᾶτων γενόμεναι ἀπόπειραι εἴτε κατὰ τοῦ περι-

βόλου τῶν τειχῶν τῆς Νεφέρεως τοῦ κατὰ τὸν εἰσπλου τῶν λιμένων, εἴτε κατὰ τοῦ στρατοπέδου ἀπέτυχον.

Ἄλλ' ὅμως δὲν ὑπῆρξε τελείως ἄκαρπος ἡ πρώτη αὕτη ἐκστρατεία. Καὶ κατεφάνη μὲν κατ' αὐτὴν ἡ ἀδεξιότης τῶν ὑπάτων Μανιλίου καὶ Κηνωρίνου, ἀλλ' εὐρέθη καὶ ἀνὴρ, ὅστις ἐπέδειξε τότε τὴν ἔκτακτον αὐτοῦ ἀξίαν οὐ μόνον ὡς στρατηγός, ἀλλὰ καὶ ὡς διπλωμάτης. Ὁ ἀνὴρ δ' ἐκεῖνος ἦτο Πόπλιος Κορνήλιος Σκιπίων ὁ Αἰμιλιανός. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Αἰμίλιος Παῦλος εἶχε παραχωρήσει αὐτὸν πρὸς υἱοθέτησιν εἰς τὸν πρεσβύτερον τῶν υἱῶν τοῦ Ἀφρικανοῦ, ὅστις, ὢν ἀσθενικός, ἠναγκάζετο νὰπέχη τῶν πολιτικῶν πραγμάτων¹. Δεκαεπταέτης μόλις ὢν εἶχεν ἀκολουθήσει ὁ Αἰμιλιανός τὸν πατέρα εἰς τὸν κατὰ τῆς Περσίας πόλεμον, ἡ δὲ νεανικὴ αὐτοῦ φαντασία εἶχεν ἐξαφθῆ ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν καλλισκευμάτων τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, λαμπρῶν μνημείων πολιτισμοῦ, οὐ τὴν λατρείαν ἐμύει αὐτὸν σοφῶς ὁ μέγας Πολύβιος. Διάφορος δ' ὢν τῶν πλείστων νεανιῶν τῆς τάξεως τῶν γνωρίμων, οἵτινες διετέλουν τυρβάζοντες περὶ τὰς ἡδονὰς καὶ τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργολογίαν, προστίμα τοῦ Παύλου Αἰμιλίου ὁ υἱὸς τὰς γενναίας ἀσχολίας τῆς παλαιστρας καὶ τῆς θήρας. Καὶ οὐ μόνον διὰ τῶν ἐξέων, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ εἰλικρινοῦς χαρακτήρος καὶ τοῦ φιλελευθέρου πνεύματος διεκρίνετο τοῦ πλήθους τῶν ἐταίρων. Πρὶν δ' ἢ ἀκόμη ἐκλεχθῆ εἰς τινα τῶν μειζόνων ἀρχῶν, εἶχον καλέσει αὐτὸν οἱ Μακεδόνες νὰ κρίνῃ ὡς διαιτητῆς ἐσωτερικὰς τινὰς αὐτῶν ἔριδας (151 π. X.). Θέατρον δὲ τῶν πρώτων αὐτοῦ πολεμικῶν ἄθλων ὑπῆρξεν ἡ Ἰσπανία. Μεταβάς εἰς τὴν χώραν ταύτην ὡς χιλιάρχος, ἐφόνευσεν ἐν μονομαχίᾳ Ἰσπανόν τινα πολεμιστὴν ἠρακλείου μεγέθους, ἠξιώθη δὲ στεφάνου τειχομαχικοῦ (corona muralis), ἅτε πρῶτος ἀναβάς ἐπὶ τὰ τείχη πολεμίας τινὸς πόλεως. Κατὰ δὲ τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην ὁ Αἰμιλιανός ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδῃ τὴν Ἀφρικὴν καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸν βασιλέα Μασσανάσσην, πρὸς ὃν ἐπέμφθη, ὅπως ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ἀποστολὴν ἐλευθέρων διὰ τὸν ἐν Ἰσπανίᾳ πόλεμον. Συνῆψε δὲ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νουμιδίας φιλίαν, ἣτις δὲν ἤργησε νὰ ἐπιφέρει καρπούς.

Πρὸ δὲ τῆς Καρχηδόνος εὐρίσκομεν τὸν Αἰμιλιανὸν καὶ πάλιν ὡς χιλιάρχον. Τοῦτον δὲ φέρων τὸν βαθμὸν, ἀνεδείχθη πολλοῦ λόγου ἀξιώτερος τῶν ὑπάτων, οἵτινες ἄνευ αὐτοῦ ἤθελον ἶδει μεταβαλλομένας τὰς ἀτυχίας αὐτῶν αὐτόχρημα εἰς πανωλεθρίαν. Ἡδυνήθη δὲ ποτε νὰ σώσῃ τὴν στρατίαν τοῦ Μαρκίου ἀπὸ τοῦ κινδύνου νὰ σφαγῇ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἀσδρούβα, ἀγα-

γῶν εἰς βοήθειαν τοῦ ὑπάτου τὴν ὀπισθοφυλακίαν. Ἄλλὰ καὶ ἐν τῇ διπλωματικῇ ἐνεργείᾳ διεκρίθη οὐχ ἥττον ἢ ἐν τῇ στρατηγίᾳ. Χάρις εἰς αὐτὸν ὁ Καρχηδόνιος στρατηγός Φαμέας ἠτομολήσε μετὰ τῶν διςχιλίων διακοσίων ἰππέων τοῦ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Διέλυσε δὲ καὶ τὰς ὑπονοίας ἃς εἶχε κατὰ τῆς Ῥώμης ὁ γηραιὸς βασιλεὺς Μασσανάσσης οὕτως, ὥστε, ὅτε ὁ βασιλεὺς ἠσθένησεν ἐπικινδύνως, τὸν Αἰμιλιανὸν κατέστησεν ἐκτελεστήν τῆς διαθήκης του, ἀναθεὶς εἰς αὐτὸν τὴν φροντίδα νὰ διανείμῃ τὸ βασίλειον τῆς Νουμιδίας εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοῦ υἱούς, Μικίψην, Γολούσαν καὶ Μαστανάβαν (148 π. X.). Τούτων δὲ ὁ Γολούσας εἶχε φήμην γενναίου στρατηγοῦ, ὁ δὲ Σκιπίων ἐπίεισε αὐτὸν νὰ συνεισφέρῃ ἐν τῷ πρὸς τοὺς Καρχηδόνιους πολέμῳ εἰς τὴν Ῥώμην τὴν εὐφύιαν αὐτοῦ καὶ τὸν στρατὸν του. Ἀκούων δὲ τὰ ἔργα ταῦτα τοῦ Αἰμιλιανοῦ, ἅτινα κατεδείκνυον ὅσημέραι μᾶλλον τὴν ἀνικανότητα τῶν ὑπάτων, ὁ γηραιὸς Κάτων, εὐρισκόμενος τότε περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου, ἐπευφήμησε τὸν ἄξιον νεανίαν καὶ εἶπε περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ συγλήτῳ τὰ περὶ τοῦ Τειρεσίου ἐν τῷ Ἄδῃ ποιηθέντα ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου οἶος *πέπνυται τοὶ δὲ σκιαὶ αἰσσοῦσιν*. Ὁ τοιοῦτος λοιπὸν ἀνὴρ δὲν ἠδύνατο πλεόν νὰ μένῃ ἐπὶ μακρὸν ἐν θέσει ἀποδεεστέρᾳ. Μετὰ δὲ τὰς ἀτυχεῖς ἀποπειράς καὶ τῶν νέων ὑπάτων, τοῦ Λευκίου Καλπουρνίου Πίσωνος καὶ τοῦ Λευκίου Ὀστιλίου Μαρκίου, ὢν στρατηγούντων οὐδαμῶς προέβη ἡ πολιορκία τῆς Καρχηδόνος, τὰ δὲ Ῥωμαϊκὰ ὄπλα ὑπέστησαν νέας ἥττας κατὰ τὰς ἐναντίον τῆς πόλεως προσβολὰς τὰς ἐπιχειρηθείσας ἀπὸ τῆς ἀφρικανικῆς παραλίας ἐν Ἀσπίδι καὶ Ἰππῶνι τῇ Διαρρύτῳ, κειμένη πρὸς δυσμὰς τῆς Ἰτύκης, τὸ σχέδιον τῆς εἰς τὸν Σκιπίωνα ἀναθέσεως τῆς διευθύνσεως τῆς ἐκστρατείας εὗρεν ὑπερμάχους πάσας τὰς φατρίας, φίλους τε καὶ ἀντιπάλους. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Αἰμιλιανός δὲν εἶχεν ἀκόμη τὴν ἐν ἔτει 180 π. X. ὑπὸ τοῦ Οὐιλίου περὶ ἡλικίας τῶν ἀρχόντων νόμου (lex Villia annalis) πρὸς ἀνάληψιν τῆς ὑπατείας ὀρισθεῖσαν ἡλικίαν, οἱ δήμαρχοι προέτειναν τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν δεδογμένων ὑπὸ τοῦ νόμου ἐκείνου, διὰ ψήφισματος δὲ τοῦ δήμου ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἐκλεχθέντα ὑπατον ἢ διευθύνσις τοῦ ἐν τῇ Ἀφρικῇ πολέμου, ἣτις κατὰ τὴν ἀξίωσιν τοῦ συνυπάτου αὐτοῦ Γαίου Λιβίου Δρούσου ἔπρεπε νὰ δοθῇ εἰς τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων διὰ κλήρου.

Ἀφικθέντος δὲ τοῦ νέου στρατηγοῦ εἰς τὴν Ἀφρικὴν, τὸ μοιραῖον τέλος δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ ἐπέλθῃ ταχέως. Αὐτοῖς δ' οἱ Καρχηδόνιοι συνετέλειαν νὰ ἐπιφέρωσιν αὐτὸ διὰ τῶν ἐμπροσθίων αὐτῶν διχονοιῶν, ἃς δὲν ἴσχυσε νὰ καταπαύσῃ ἡ δεινότης τῶν καιρῶν. Καὶ ὁ μὲν Ἀσδρούβας καταγγέλλει ἕνα τῶν ἐπιφανεστάτων ἀρχόντων

¹ Ἄλλος τις υἱὸς τοῦ Αἰμιλίου Παύλου εἶχεν εἰσποιηθῆ εἰς τὸν οἶκον τῶν Φαβίων καὶ ὠνομάζετο Κοῖντος Φάβιος Μαξιμος Αἰμιλιανός.

ἐπὶ μυστικῇ συνεννόησει πρὸς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Μασσανάσου, τὸν Γολούσαν, καὶ ἐξεγείρει κατ' αὐτοῦ τὴν ὄργην τοῦ πλήθους. Καὶ ὁ μὲν καταγγελλόμενος φρονεῖται ἐν πληθούσῃ βουλή, ὁ δ' Ἀσδρούβας κηρύσσεται στρατηγὸς αὐτοκράτωρ. Τότε δ' ἐπιβάλλεται εἰς τὴν πόλιν τυραννίς, αὐξάνουσα τὸ ἄγχος καὶ τὴν πικρίαν τῶν ὑστάτων αὐτῆς ἡμερῶν. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα δὲν ἀνεστεῖλαν τὸν περὶ τὴν ἄμυναν ζῆλον τῶν πολιτῶν. Ἐν τούτοις δ' ὁ Σικιπίων εἶχε ποιήσει ἑναρξιν τῆς στρατηγίας διὰ τῆς ἐκπορθήσεως τῶν χαρακωμάτων, ἅτινα ὁ Ἀσδρούβας εἶχεν ἐγείρει κατὰ τὸν ἰσθμὸν, οὕτω δ' ἡ πόλις ἔμεινεν ἀποκλεισμένη ἐκ τῆς ἡπείρου. Ὅπως δ' ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τῶν πολιορκουμένων πᾶν μέσον ἐξόδου ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους, ὕψωσεν ὁ Ῥωμαῖος ὕπατος ἐπὶ τοῦ ἰσμοῦ παχὺ τείχος, ἔχον ὕψος τριῶν μέτρων καὶ ὑπερέκεινα. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ ὕπατος ἀνέλαβε τὸν καὶ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀποκλεισμὸν τῆς Καρχηδόνος διὰ παμμεγίστου χώματος γῆς χωσθέντος κατὰ τὸν ἔκπλου τῶν λιμένων. Καὶ ἠλπίζον μὲν οἱ πολιορκούμενοι νὰ ματαιώσωσι τὸ σχέδιον τοῦ ἐχθροῦ, διορύσσοντες νέον πρὸς τοὺς λιμένας στόμα· ἐφάνη δὲ μέχρι τινός, ὅτι ἡ πυρετώδης αὐτῶν δραστηριότης ἐστέφετο ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Ἀλλ' ἡ ἀποτυχία τοῦ ἀγῶνος τῶν καρχηδονικῶν τριήρων κατὰ τὴν ἐπιθεσιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου κατέστησεν ἄχρηστον τὴν διορύξιν τοῦ νέου ἔκπλου, τοῦ Σικιπίωνος φροντίσαντος ἐν μέσῳ τῆς συγχύσεως τῶν πολεμίων πλοίων νὰ κλείσῃ τὴν διόδον ταύτην διὰ τῆς κατὰ μῆκος αὐτῆς τοποθετήσεως μηχανημάτων, παρακλυόντων παντελῶς τὸν δι' αὐτῆς διέκπλου.

Ἀφίων δὲ πλέον ὁ Σικιπίων ὅπως ὁ λιμὸς ἐπιτελέσῃ ἐν τῇ πόλει τὸ ὀλεθριὸν του ἔργον, ἐξεκίνησεν, ἀρχομένου τοῦ χειμῶνος, ἐναντίον τοῦ παρακειμένου στρατοπέδου κατὰ τὴν Νεφεριν, ἧς ἡ φρουρήσις ἦτο ἀνατθειμένη εἰς ὑπασιστήν τινα τοῦ Ἀσδρούβα καλούμενον Διογένην. Ἀλλ' ὁ ἀνάξιος οὗτος ἀξιωματικὸς ἀφῆκε τὸν ἐχθρὸν νὰ καταλάβῃ αὐτὸν ἐντὸς τῶν ἰδίων του χαρακωμάτων, τούτων δὲ κυριευθέντων ἐξεπορθήθη πάραυτα τὸ στρατόπεδον.

Ἡ δὲ πτώσις τῆς Νεφερέως συνεπήγαγε τὴν τῶν παρακειμένων εἰς τὴν Καρχηδόνα πόλεω καὶ ἐπέσπευσε τὸν ὄλεθρον αὐτῆς. Ἦδη δὲ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 146 π. Χ., ἀρξάμενων καὶ πάλιν τῶν ἐφοδῶν, κατέλαβον οἱ πολέμιοι τὸν ἐσωτερικὸν λιμένα καὶ τὴν ἀγοράν. Ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι οὐδὲ τότε παρεδόθησαν ἀκόμη σπιθαμὴν δὲ πρὸς σπιθαμὴν διεξεδίκησαν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους τὸ ἱερὸν ἔδαφος τῆς πατρίδος οὕτως, ὥστε αἱ τρεῖς ἄνοδοι αἱ ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἀγούσαι εἰς τὴν βραχὴν ἄκραν ἐμεστώθησαν πτωμάτων. Εἰς δὲ τὴν ἀκρόπολιν τέλος αὐτὴν πε-

ριωρίσθη ὁ ἔσχατος ἀγὼν. Πρὶν δὲ διατάξῃ τὴν κατ' αὐτῆς ἐφοδὸν ὁ Σικιπίων, ὑπεσχέθη νὰ φεισθῆ τῆς ζωῆς ἐκείνων, οἵτινες ἤθελον ἐξέλθει ἐξ αὐτῆς. Πεντηκονταχιχίλιοι δὲ παραδοθέντες ἐσώθησαν. Ἐν αὐτοῖς δὲ διακρίνεται ὁ Ἀσδρούβας, ὅστις, γενόμενος κατὰ τὴν τελευταίαν ὥραν ἐπιλήσμων τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος, προσέφυγεν εἰς τὸν ἀνθύπατον ἰκτεῦών τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἡ δὲ γυνὴ τοῦ Καρχηδονίου στρατηγοῦ, ἀπὸ τῆς στέγης τοῦ Ἀσκληπιείου τοῦ ἐπιστέφοντος τὴν κορυφὴν τῆς ἄκρας βλέπουσα τὸν ἄνδρα κλίνοντα τὸ γόνυ πρὸ τοῦ Σικιπίωνος, ἐτιμώρησε τὸν δειλὸν, καταρωμένη αὐτὸν καὶ εἰς πηδῶσα μετὰ τῶν υἱῶν εἰς τὰς φλόγας, αἵτινες ἤδη κατεβίθρωσκον τὸν ναόν. Εἶχον δὲ βάλει πῦρ εἰς τὸ Ἀσκληπιεῖον οἱ Ῥωμαῖοι αὐτόμολοι, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ ἐλπίσωσιν ἔλεος παρὰ τοῦ αὐστηροῦ ἀνθυπάτου. Ὅτι δὲ συνέβη εἰς τὸν ναόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ διὰ χειρὸς τῶν πρὸς τοὺς Καρχηδονίους αὐτομολησάντων, τοῦτ' αὐτὸ ἐπῆλθε καὶ εἰς τὴν Καρχηδόνα αὐτὴν κατὰ κέλευσμα τοῦ Σικιπίωνος. Ὁ δὲ ἱστορικὸς Πολύβιος, ὅστις εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν Σικιπίωνα εἰς τὸν ἐξολοθρευτικὸν τοῦτον πόλεμον, διηγείται, ὅτι ὁ νικητὴς συνεκινήθη ἐκ τῆς διαταχθείσης τυρκαϊᾶς μέχρι δακρύων, καὶ ἠκούσθη ἐπαναλαμβάνων μετὰ βαθείας μελαγχολίας τὸν ὀμηρικὸν χρησμὸν περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Τροίας¹

ἔσεται ἡμᾶρ ὅταν ποτ' ὀλόγη Ἴλιος ἱρή
καὶ Πριάμος καὶ λαὸς ἑυμμελίω Πριάμοιο¹.

Ἐρωτήσας δ' αὐτὸν ὁ Πολύβιος περὶ τῆς αἰτίας τοιαύτης ἀναμνήσεως, ἔλαβε παρὰ τοῦ Σικιπίωνος τὴν ἀπάντησιν, ὅτι ἀνεπόλει τὴν Ῥώμην, καὶ ὅτι ἡ μέλλουσα τύχη τῆς πατρίδος του ἐπλήρου τὴν ψυχὴν του πικρίας ἀφάτου². Καὶ ὁ Ἀφρικανὸς δὲ θὰ εἶχε σεφθῆ καθ' ὅμοιον τρόπον, ἀλλὰ τώρα πλέον αἱ θλίβεραὶ αὐταὶ σκέψεις ἐπήρχοντο μόνον εἰς τὸν νοῦν ὀλίγων φιλοσόφων, ὁ δὲ δῆμος τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ μέθῃ τῆς κοσμοκράτορος κυριαρχίας εἶχε καταπνίξει τὴν συνείδησιν τοῦ ἰδίου μέλλοντος.

Συντελεσθείσης δὲ τῆς καταστροφῆς τῆς Καρχηδόνος, ἡ σύγκλητος ἔστειλεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν δέκα ἐπιτρόπους, ὅπως διαρρυθμίσωσι τὰ κατὰ τὴν κατακτηθεῖσαν χώραν. Οἱ δ' ἐπιτρόποι ἤρξαντο τοῦ ἔργου αὐτῶν διὰ τῆς ὑπὸ φρικτῶν ἄρων συνοδευομένης καταδίκης εἰς αἰωνίαν ἐρήμωσιν τοῦ ἐδάφους ἐφ' οὗ ἔκειτο ἡ Καρχηδὼν. Τὴν δὲ καρχηδονικὴν χώραν τὴν κειμένην μεταξύ τοῦ ποταμοῦ Τύσκα τοῦ σήμερον καλουμένου Βαδὶ Σαῖν καὶ τῆς πόλεως Θένης καθίδρυσαν εἰς Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν κληθεῖσαν Ἀφρικὴν καὶ ἔχουσαν πρωτεύουσαν τὴν Ἴτυκην. Συντελε-

¹ Ὁμήρου Ἰλιάδος Δ, 164.

² Πολύβιου XXXIX, 3 α, 3.

σθέντων δὲ τούτων πάντων. ἐπέστρεψεν ὁ Σκιπίων εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου κατήγαγε θρίαμβον ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Καρχηδόνος καὶ τῇ ἐκνικήσει τοῦ Ἀσδρούβα. Ἡ δὲ σύγκλητος ἐτίμησεν αὐτὸν ἐπονομάσασα **δεύτερον Ἀφρικανόν.**

ὑπομινῆσκει δ' ἡμᾶς ἡ καταστροφή τῆς Καρχηδόνος τὴν τύχην τῆς μητροπόλεως αὐτῆς, τῆς Τύρου, ἣν εἶχεν ὑποστῆ αὐτὴ πρὸ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἔξ ἐτών, κυριευθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Καὶ ὁ μὲν Ἀλέξανδρος διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ Τύρου ἐξωλόθρευσε τὸ φοινικικὸν ἐμπόριον ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἣ δὲ Ῥώμη ἐξηφάνισεν αὐτὸ ἐν τῇ Δύσει διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς Καρχηδόνος. Καὶ καταστραφείσας μὲν τῆς Τύρου, ἣ δύναμις τῶν Φοινίκων διεσαλεύθη, ἐκλιπούσης δὲ τῆς Καρχηδόνος, κατεβλήθη τελείως. Τὸ δὲ φοινικικὸν στοιχεῖον, ὅπερ διὰ τοῦ ἐμπορίου του, διὰ τοῦ ἀποικισμοῦ του καὶ διὰ τῶν ἐλευθερίων του θεσμῶν εἶχεν ὑπάρξει εἰς τῶν γονιμωτάτων παραγόντων τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἐξηφάνισθη μετὰ τῆς Καρχηδόνος ἐκ τοῦ κόσμου.

ἈΘΗΝΑΪΚΗ ἠΧΩ

Ὁ συναδέλφος μου κ. Χ. Ἄννινος μετὰ τῆς συνήθους του χάριτος παρεπονέθη ἄλλοτε, ἐν ἄρθρῳ δημοσιευθέντι ἐν τῇ Ἐστία, κατὰ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως δημοσίων Ὁρολογίων ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν. Μετὰ τὴν καταστροφήν τοῦ Ἑλγινείου ἐκ τῆς πυρκαϊῆς καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἐπὶ τῆς προσώψεως τοῦ Πανεπιστημίου, χάριν πολυτελεστερας διακοσμῆσεως, δὲν ἀπέμενε σχεδὸν παρὰ τὸ τῆς Μητροπόλεως, τὸ ὅποιον, ὅσῳ κεντρικὴν καὶ ἂν ὑποθέσωμεν τὴν θέσιν του, ἦτο ἀδύνατον νὰ πληροῖ τὰς ἀνάγκας ἑκατοντακισχιλίων ἀστών. Ἡ ἐλλείψις ἦτο μεγάλη τῷ ὄντι καὶ οὐσιώδης. Ἄν δὲ προσθέσωμεν εἰς ταύτην καὶ τὴν ἄτακτον κροῦσιν τῶν κωδωνῶν τῆς μεσημβρίας, ἠχούντων ἐκ τῆς ἀμελείας τῶν πρὸς τοῦτο τεταγμένων ἀρκετὰ λεπτὰ πρὸ ἢ μετὰ τὴν ἀναπέτασιν τῆς σημαίας τοῦ Ἀστεροσκοπείου, θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν ἀταξίαν, τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς τὰ ἰδιωτικὰ Ὁρολόγια τὰ μὴ συμφωνοῦντα ποτὲ μεταξύ των . . . περισσότερον τῶν ἐν τῇ Βουλῇ διαφόρων κομμάτων, ὡς θὰ ἐλεγεν ἴσως τόρα ὁ κ. Ἄννινος.

Τοῦ τοιοῦτου κακοῦ ἤρχισεν ἀπὸ τινος νὰ παρατηρηθῆαι ἡ θεραπεία. Ὁ νέος Διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ὁρολογιοποιοὺς νὰ εἰσέρχωνται εἰς αὐτὸ καθεκμάστην καὶ νὰ λαμβάνωσι τὴν ἀληθῆ ὥραν πρὸς κανονισμὸν τῶν Ὁρολογίων των· εἰς τοὺς κωδωνοκρούστας ἐπιστήθη μεγαλητέρα εὐπειθεια — σύστασις ἡ ὅποια ἔφερε ἀποτελέσματά της, ὅσῳ ἦτο δυνατόν, ἰδοὺ δὲ ὅτι, ὡς ἠγγέλθη ἐσχάτως, τοποθετοῦνται μετ' ὀλίγον εἰς τὰ κεντρικώτερα μέρη τῆς πόλεως δεκατρία ἠλεκτρικὰ Ὁρολόγια.

*

Ὁ ἀριθμὸς εἶνε ἀπαίσιος καὶ ἔχετε δίκαιον ἴσως

νὰ μὴ πιστεύετε εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου. Ἄλλ' ὄχι. Μετατρέπεται εἰς ἠλεκτρικὸν καὶ τὸ Ὁρολόγιον τῆς Μητροπόλεως καὶ ὁ κακὸς οἰωνὸς καταστρέφεται. Ἐπειτα τὰ πράγματα εἶνε τελειωμένα. Φιλόπολις ὁμογενῆς, ὁ κ. Ζαρίφης, κατέβαλε τὴν πρὸς τοῦτο δαπάνην. Εἶνε ἄξιος θερμῶν ἐπαίνων καὶ εὐχαριστηρίων, εὐχῆς ἔργον δὲ θὰ ἦτο ἂν τον ἐμιμοῦντο καὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς πλούσιοι, ἀφ' οὔ οὐδεμιᾶς τῶν ἀπολύτων ἀναγκῶν τῆς πόλεως μας δυνάμεθα πλέον νὰ περιμένωμεν τὴν πληρωσιν ἀπὸ τὸν φθισικὸν μας Δῆμον. Τὰ Ὁρολόγια παρηγγέλθησαν ἤδη ἐν Ἑλβετία, εἰς τὸ γνωστὸν κατάστημα Hipp καὶ ἔρχονται τάχιστα. Ἀπετελέσθη ἤδη καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ, ἡ ἐνταλθεῖσα τὴν ἐκλογὴν τῶν καταλληλοτέρων τῆς πόλεως μερῶν πρὸς τοποθέτησιν τῶν Ὁρολογίων. Περὶ δὲ τῆς κανονικῆς αὐτῶν λειτουργίας δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία, ἀφ' οὔ αὐτὴ ἀνετέθη εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ὁποῦ γνωρίζομεν ἤδη καὶ τὴν ἀκρίθειαν καὶ τὸν ζῆλον.

Καὶ ἤδη τὸ ζήτημα, εἶνε ζήτημα χρόνου βραχυτάτου. Τὸ κενὸν πληροῦται, ἐκλείπει δὲ ἡ ἀντίφασις ἀνθρώπων ἐχόντων μὲν ἀξιώσεις ὅτι προσδεύουν εἰς τὸν πολιτισμὸν, ὅτι εἶνε ἀκριβεῖς καὶ ὅτι ἐκτιμῶσι τὸν χρόνον, — ἀλλ' ὄχι καὶ κανονισμένα καὶ σύμφωνα Ὁρολόγια. Τοῦ λοιποῦ θὰ ἦμεθα ταχύτεροι εἰς τὰς ἐργασίας μας, ἀκριβεστεροι εἰς τὰς συνεντεύξεις μας, φειδωλότεροι τοῦ πολυτίμου μας καιροῦ. Δὲν θὰ ἠμποροῦμεν νὰ κάμωμεν δύο βήματα εἰς τὴν πόλιν, χωρὶς νὰ εὐρισκώμεθα αἴφνης κατέναντι μιᾶς τῶν ψυχρῶν καὶ ἀφύων ἐκείνων πλακῶν, τῶν ὁποίων ὅμως οἱ ἀκούραστοι δεῖκται, οἱ περιστρεφόμενοι διὰ τῆς μυστηριώδους δυνάμεως τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ὡς ἡ γῆ μας διὰ τῆς μυστηριώδους δυνάμεως τῆς ἑλξεως, θὰ μας λέγωσιν ὡς ἀπὸ τοῦ εὐγλωττοῦρου στόματος, ὅτι εἶνε μωρὸς ὁ ἀφύων νὰ παρέρχεται ὁ χρόνος, χωρὶς νὰ ἐπωφεληθῆαι τῆς ἀνεπιστρέπτου πορείας του . . .

*

Καὶ θὰ γίνωμεν ἄρᾳ γε καλλίτεροι ;
Πολὺ ἀμφιβάλλω.

Πόλις ἡ ὅποια ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἔμενεν ἄνευ Ὁρολογίου καὶ τὸ ἀνείχετο, — τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Ἄννινου ὑπῆρξεν ἡ μόνη διαμαρτύρησις, — τίς εἶδε δ' ἔως πότε θὰ ἔμενεν, ἄνευ τῆς δωρεᾶς, σημαίνει ὅτι δὲν ἠσθάνετο τὴν ἑλλείψιν. Ἐπομένως δὲν θὰ αἰσθανθῆαι καὶ τὴν πληρωσιν τῆς ἐλλείψεως ταύτης, οὔτε θὰ ὠφελῆθῃ ἔξ αὐτῆς. Ὅχι δεκατρία, ἀλλ' ἑκατὸν τρία Ὁρολόγια νὰ τοποθετηθῶσιν, εἰμὶ βέβαιος ὅτι θὰ καθυστερῶμεν πάντοτε καὶ θὰ μένωμεν ὀπίσω. Εἰς τὰς συνεντεύξεις μας θὰ μεταβαίνωμεν ἡμίσειαν ὥραν μετὰ τὴν ὀρισμένην, διότι αὐτὸ εἶνε συνήθεια πατροπαράδοτος. Εἴμεθα νωθροί, νωχελεῖς, βραδυκίνητοι ὡς Ἀνατολίται. Μὴ πλανηθῆτε ποτὲ ὅτι τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τοῦ πυρετώδους καὶ ἀκριβοῦς βίου τῶν ἑσπερίων λαῶν, τοὺς ὁποίους ἔχομεν ὡς πρότυπα, θὰ ἠμπορέσουν ποτέ, ὅσῳ καὶ ἂν πολυπλασιασθῶν, νὰ μας μεταβάλλουν ἐσωτερικῶς. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν δὲ ταύτην μὴ περιμένετε ἀπτὴν τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἠλεκτρικῶν Ὁρολογίων τοῦ κ. Ζαρίφη.